

AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ STUDENTŲ PRAKTINIO PARENGIMO TURINIO KOKYBĖ IR JOS DIAGNOSTIKA

dr. Natalija Šedžiuvienė,
Lina Tamutienė
Šiaulių kolegija
Aušros al. 40, LT-76241 Šiauliai

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjami aukštųjų mokyklų studentų praktinio rengimo turinio kokybės diagnostikos principai ir aspektai, apibrėžti praktinio rengimo turinio kokybės diagnostikos parametrai, išskirti diagnostikos lygiai. Straipsnyje pateikta praktinio rengimo turinio kokybės diagnostikos bendroji schema, sudaryta sisteminiu požiūriu, turinti klasikinius visiems diagnostikos procesams būdingus elementus. Atliekant diagnostiką pagal pateiktą schemą, galima gauti ne tik realius žinių, mokėjimų ir įgūdžių įsisavinimo bei jų pritaikymo įvairiose veiklos srityse lygio rodiklius, bet ir įgyti galimybę objektyviai įvertinti diagnostikos efektyvumą.

Raktiniai žodžiai: praktinio parengimo turinys, turinio kokybė, turinio kokybės diagnostika.

Įvadas

Aukštojo mokslo reformos būtinybę padiktavo ne tik sparčiai kintanti socialinė, ekonominė aplinka, bet visų pirma darbo rinkos poreikių kaita. Aukštųjų mokyklų absolventų pasirengimo darbui kokybę reikliausiai vertina darbdaviai, aiškiai formuluodami vertinimo kriterijus: profesinių žinių tvirtumas, gebėjimas jas taikyti praktiškai, konkretūs įgūdžiai, reikalingi funkcijoms atlikti, kūrybinis mąstymas, noras tobulėti.

Kiekviena aukštoji mokykla, prisiimdama atsakomybę už parengtą specialistą, kelia sau tam tikrus reikalavimus, kurių įgyvendinimas skatina nuolat siekti studijų kokybės, nusistatyti kokybės matavimo parametrus, kurti, įgyvendinti ir tobulinti veiklos kokybės užtikrinimo sistemą.

Diagnozuojant ugdymo sistemų vystymosi kokybę, vyrauja funkcinis – tikslinis požiūris, t. y. vertinamos jų mokymo, ugdymo ir auklėjimo funkcijos. Vertinant ugdymo turinį, būtinas sisteminis požiūris, leidžiantis įvertinti inovacinius procesus, profesinių studijų kokybės užtikrinimo sistemos veiksmingumą ir nuolatinį tobulinimą. Todėl, siekdamas tenkinti darbo rinkos poreikius, aukštosios mokyklos privalo sukurti tinkamas studentų praktinio rengimo turinio kokybės diagnostikos sistemas.

Straipsnio tikslas – išnagrinėti aukštųjų mokyklų studentų praktinio rengimo turinio kokybės diagnostikos principus ir aspektus.

Straipsnio uždaviniai:

- apibrėžti praktinio rengimo turinio kokybės diagnostikos parametrus;
- išskirti praktinio rengimo turinio kokybės diagnostikos lygius;
- sudaryti praktinio rengimo turinio kokybės diagnostikos bendrąją schemą.

Studentų praktinio rengimo nagrinėjimo aspektai

Kuriant Šiaulių kolegijos veiklos kokybės užtikrinimo sistemą, ją realizuojant ir apibendrinant jos veiksmingumą, sukaupta nemaža patirtis, kuri leidžia teigti, kad studentų praktinį rengimą būtina nagrinėti keliais aspektais:

- *socialiniu*, kuris parodo studentų socializaciją ir jų mokėjimą dirbti organizacijoje lygiaverčio nario teisėmis;
- *asmenybinu*, kuris išryškina individualias besimokančiojo savybes, formuojančias aktyvumą, gebėjimą išklaudyti ir išgirsti, pagarbą bet kokiam darbui, pasirengimą ir norą bendrauti, bendradarbiavimą sprendžiant profesines problemas. „SAVI“ mechanizmo veikimas – saviugda, saviaukla, savikontrolė, savivertė, savirealizavimas, saviaktualizacija ir pan.;
- *veiklinimo*, kuris patvirtina gebėjimą atlikti visas profesines užduotis, priklausomai nuo veiklos rūšies (projektavimo-konstravimo, organizacinė-vadybinė, gamybinė-technologinė, mokslo-tiriamoji, taikomoji mokslinė veiklos);
- *ugdymo*, atskleidžiančiu studentą kaip asmenybę, realizuojančią saviugdos būdus;
- *psichologiniu*, parodančiu siekį tobulinti psichologinę ir korporacinę kultūrą, toleranciją, empatiją ir pan.;

- *organizaciniu-vadybiniu*, patvirtinančiu gebėjimus veikti kolektyve, organizuoti kolektyvo veiklą ir gebėti jam vadovauti;
- *ekologiniu*, patvirtinančiu siekį ugdyti „kosminę“ pasaulėžiūrą, skatinti tausoti gamtą, numatyti visus galimus savo veiklos padarinių kenksmingus aplinkai faktorius ir siekti jų išvengti.

Visi šie aspektai gali būti sėkmingai realizuojami organizuojant ir vykdant studijų procesą taip, kad praktinis rengimas būtų užtikrinamas per visą studijų laikotarpį (Laužackas, 1997). Esant galimybėms, studentas studijų programoje numatytas praktikas turėtų atlikti toje pačioje įmonėje, įstaigoje, organizacijoje, kurių vadovai galėtų stebėti jo profesinį tapsmą ir augimą. Praktikos būtų reikšmingesnės studentams, jei jie žinotų savo karjeros perspektyvas, turėtų galimybes dalyvauti sprendžiant įmonės technines-technologines problemas bei rengti realius, toje įmonėje pritaikomus kursinius ir baigiamuosius darbus.

Praktinio rengimo kokybę lemiantys veiksniai ir diagnostikos principai

Praktinio rengimo kokybę lemia:

- aukštosios mokyklos tradicijos;
- dėstytojų kvalifikacijos lygis;
- taikomosios mokslinės veiklos, įtraukiant studentus, intensyvumas;
- materialieji-techniniai aukštosios mokyklos išteklių;
- praktinio rengimo modulių turinio racionalumas;
- praktinių įgūdžių formavimo, dėstant visus studijų modulius, efektyvumas;
- praktinio rengimo vadovų kompetencijų lygis;
- į praktiką orientuojančių ugdymo programų kūrimas ir realizavimas;
- socialinių partnerių, dalyvaujančių praktiniame rengime, tinklo suformavimas ir partnerystės efektyvumas (Bernhard, 1998).

Studentų praktinio rengimo kokybė gali būti vertinama per jų pasirengimą spręsti konkrečias gamybinės užduotis. Norint išsiaiškinti visas numatomos praktikos atlikimo sąlygas ir jos efektyvumą, siekiant tinkamai jai pasirengti, būtina sukurti pedagoginės diagnostikos sistemą. Ji leis laiku išsiaiškinti trūkumus, vertinti ir analizuoti studijų proceso eigą, specialistų rengimo rezultatus nagrinėti per jų pasiekimus, taip pat išsiaiškinti specialistų formavimo tendencijas bei dinamiką. Pedagoginė diagnostika integruoja kontrolę, validumą, įvertinimą bei statistinių duomenų kaupimą. Atlikus jų analizę, galima prognozuoti specialistų rengimo kokybės rezultatyvumą. Todėl diagnostiką galima priskirti prie studijų efektyvumo didinimo, studijų valdymo būdų (Aukštojo mokslo užtikrinimo nuostatos, 2006).

Diagnozuojant praktinį studentų pasirengimą, reikia vadovautis objektyvumo, sistemiškumo, viešumo principais.

Objektyvumas – diagnostinių testų (užduočių, klausimų), diagnostinių procedūrų mokslinis pagrįstumas; dėstytojų ir studentų santykių dalykiškumas, vienodas dėstytojų požiūris į visus studentus; tikslūs, adekvatūs ir vienareikšmiškai nustatyti žinių, mokėjimų, įgūdžių vertinimo kriterijai.

Sistemiškumo principą užtikrina diagnostinė kontrolė visuose didaktinio proceso etapuose – nuo pradinio žinių įsisavinimo iki jų taikymo praktiškai. Jis reikalauja nuolatinės visų studentų pasiekimų diagnostikos per visą studijų laikotarpį – nuo pirmos iki paskutinės aukštojoje mokykloje praleistos dienos; kompleksinio, leidžiančio bendram tikslui pasiekti taikyti įvairias kontrolės, validumo ir vertinimo formas, požiūrio.

Viešumo principą atitinka visų studentų pasiekimų, jų praktinio pasirengimo atviras išbandymas, taikant vienodus kriterijus. Studentų reitingai turi būti vieši ir palyginamojo pobūdžio. Įvertinimų paskelbimas ir jų argumentavimas leidžia spręsti apie studentui keliamus reikalavimus bei dėstytojo objektyvumą (Adamonienė, Daukilas, Krikščiūnas ir kt., 2001).

Praktinio rengimo turinio kaita ir kokybės diagnostika

Studentų praktinio rengimo turinio kaitai per paskutinį dešimtmetį turėjo įtakos profesinio ugdymo demokratizavimas ir diversifikavimas.

Demokratizavimu galima laikyti pačiai aukštajai mokyklai suteiktą teisę nustatyti ugdymo turinį; diversifikavimu – profesinio ugdymo įstaigų ir programų įvairovę (Jovaiša, 2007).

Jei praktinio rengimo turinio atnaujinimui būdingas perėjimas nuo unitarinio prie variatyvaus turinio, nuo unifikuotų studijų programų prie savarankiškai parengtų, nuo monopolinio turinio prie orientuoto į regiono poreikius, tai šiandien dar neišryškinti:

- praktinio rengimo turinio tikslinis komponentas, kuris yra pagrindinė mokymo turinio determinantė;
- nenutrūkstamo ugdymo vaidmuo kiekvienoje profesinio ugdymo posistemėje;
- tarptautinės ugdymo erdvės atsiradimo poreikis praktinio rengimo kaitai;
- išorinės aplinkos poveikis praktinio rengimo turinio formavimui.

Praktinio rengimo turinio atnaujinimo proceso specifiką lemia ne tik kintantys didaktiniai specialistų rengimo, bet ir pramonės ir ūkio vystymosi tempai, kurie trumpina

technologijų gyvavimo ciklą, lemia jų daugkartinę kaitą per žmogaus, tapusio tam tikros srities specialistu, gyvenimą. Profesinio rengimo tyrėjai nustatė, kad tampa nepriimtina orientacija į tradicinį žinių ir įgūdžių perteikimą.

Darbo rinkai reikalaujant vis geriau parengtų specialistų, aukštosioms mokykloms nelieka laiko tinkamai adaptuoti parengtų studijų programų, jas reikia nuolat tobulinti, atsižvelgiant į poreikių kaitą.

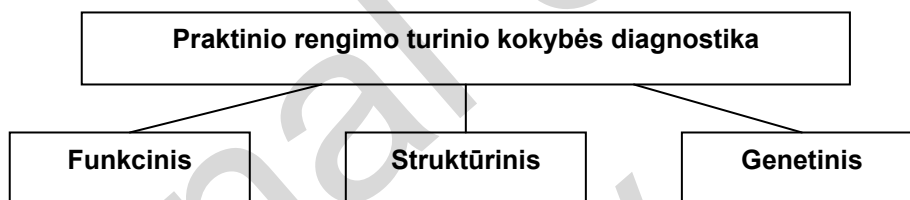
Vertinant specialistų rengimo kokybę, atsižvelgiant į studentui perteiktą informaciją ir praktinių įgūdžių kiekį ir turinį bei jų įsisavinimo lygį studijų procese, gaunami duomenys tik apie potencialias būsimo specialisto galimybes. Pradėjusiam profesinę veiklą aukštosios mokyklos absolventui įtakos turi individualumas, gebėjimai adaptuotis socialinėje ir profesinėje aplinkoje. Aukštajai mokyklai nerimą kelia tai, kokią poveikį absolventui turės neretai pasitaikantys studijų programos neatitikimai nuolat kintančios darbo rinkos reikalavimų (Daukila, 1992).

Kad šis nerimas rinkos ekonomikos modernizavimo, profesinio rengimo standartizavimo ir priartinimo prie regiono poreikių sąlygomis mažėtų, o atsakomybė už parengtą specialistą didėtų, būtina praktinio rengimo turinio kokybės diagnostika jo projektavimo ir realizavimo procesuose.

Praktinio rengimo turinio kokybės dimensijomis gali būti atitikimas profesinio rengimo standartus ir atitikimas vartotojo poreikius (Adamonienė, 1996).

Kokybės diagnostikos aspektai ir lygiai

Praktinio rengimo turinio kokybės diagnostika turėtų sujungti tris aspektus: funkcinį, struktūrinį ir genetinį (1 pav.).

1 pav. Praktinio rengimo turinio kokybės diagnostika

Funkciniu aspektu diagnostikos sistema atlieka svarbias funkcijas:

- informacinę (surinkti duomenis apie praktinio rengimo efektyvumą, užtikrinanti studento profesinių, asmenybinių, socialinių savybių augimą);
- analitinę (gautų duomenų panaudojimas profesinio rengimo optimizavimui);
- orientacinę (profesinio rengimo vadybos, nustatant korekcijos kryptis, orientavimas);
- kontrolinę (praktinio rengimo tinkamo lygio palaikymas);
- vadybinę (praktinio rengimo eigos reguliavimas, tinkamų sąlygų atlikti profesines praktikas užtikrinimas).

Praktinio rengimo turinio kokybės diagnostika funkcinio aspektu atliekama trijuose lygmenyse:

1 lygmuo – projektinis. Šiame lygmenyje praktinio rengimo turinio kokybė diagnozuojama pagal šiuos kriterijus:

- atitikimas profesinio rengimo standartus, kvalifikacinius specialisto reikalavimus, profesinio rengimo srities norminius dokumentus;
- atitikimas laikmečio padiktuotas profesines funkcijas, darbo rinkos reikalavimus ir pageidaujamo specialisto kvalifikacijos lygį;
- atitikimas pagrindinius edukacinius principus, reikalavimus ir taisykles;
- specialisto darbinės veiklos pobūdžio ir praktinio rengimo turinio atitikimas.

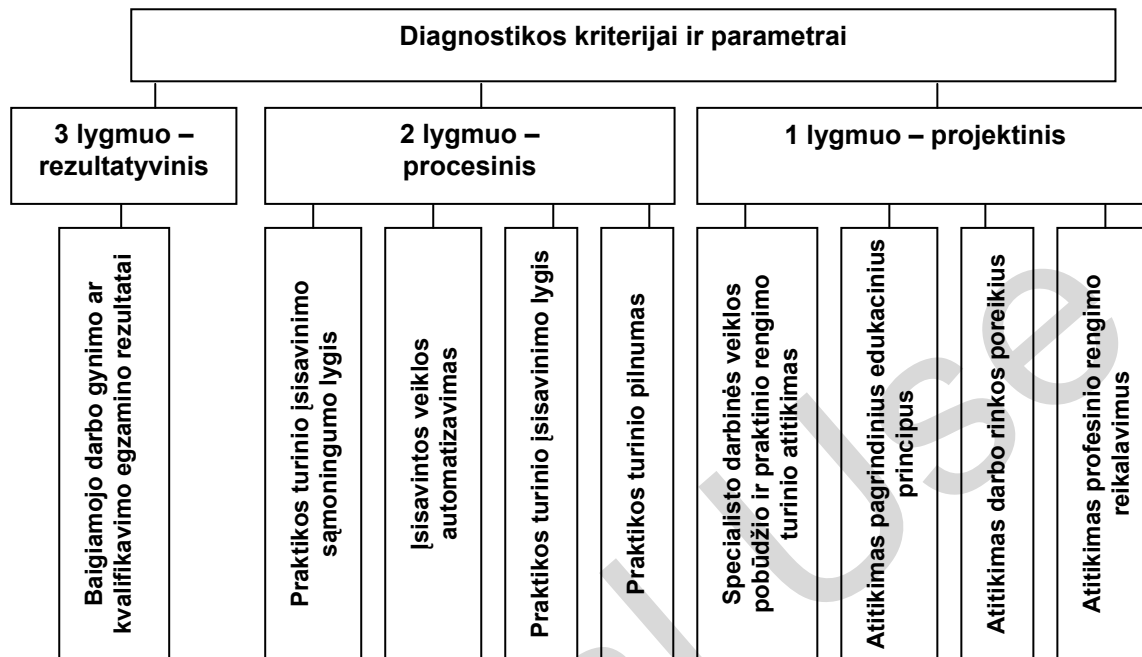
2 lygmuo – procesinis. Realizuojant praktinį rengimą, jo turinio kokybė diagnozuojama pagal šiuos parametrus:

- mokomųjų praktinio rengimo elementų skaičius (praktikos turinio pilnumas);
- praktikos (praktinės veiklos) turinio įsisavinimo lygis;
- įsisavintos veiklos automatizavimas (įgūdžiai);
- praktikos turinio įsisavinimo sąmoningumas (gebėjimas argumentuoti savo sprendimus, veiksmus).

Gali būti nagrinėjami tokie procesinio lygmens rodikliai:

- praktikos turinio pilnumo laipsnis,
- praktikos turinio įsisavinimo laipsnis,
- įsisavintos veiklos automatizavimo laipsnis,

- praktikos turinio įsisavinimo laipsnis.
- 3 lygmuo – rezultatyvinis. Šiame lygmenyje praktinio rengimo kokybė diagnozuojama pagal baigiamojo darbo gynimo ar kvalifikavimo egzamino rezultatus (2 pav.).

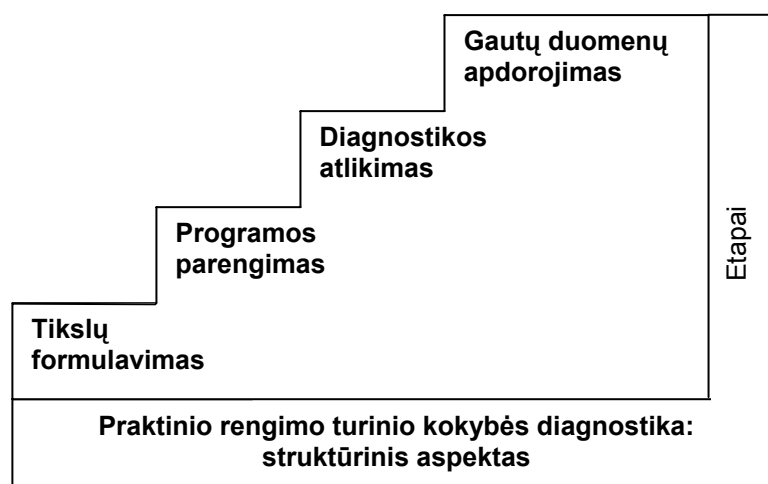
2 pav. Praktinio rengimo turinio kokybės diagnostika: funkcinis aspektas

Struktūriniu aspektu praktinio rengimo turinio kokybė diagnozuojama per:

- studentų supažindinimo su būsima profesine veikla, saugumo darbe reikalavimais poveikio studentų motyvacijai lygį;
  - studentų pasirengimo atlikti atskiras pareigybines funkcijas realiomis darbo sąlygomis lygį;
  - elementarių funkcijų atlikimo įgūdžių susiformavimo lygį;
  - sudėtingesnių funkcijų atlikimo įgūdžių susiformavimo lygį;
  - mokėjimų ir gebėjimų, numatytų specialisto kvalifikaciniuose reikalavimuose ir suteikiančių jam teisę pradėti savarankišką profesinę veiklą, susiformavimo lygį (Šernas, 1995).
- Baigiamajai diagnostikai svarbūs kursiniai ir baigiamieji projektai ar darbai, kurie leidžia tam tikru laipsniu nustatyti teorinių žinių ir praktinių mokėjimų lygį.

Struktūriniu aspektu praktinio rengimo turinio kokybės pedagoginė diagnostika apima šiuos etapus:

- diagnostikos tikslų formulavimas ir eigos planavimas,
- diagnostikos programos parengimas,
- diagnostikos atlikimas,
- gautų duomenų apdorojimas ir analizė (3 pav.).

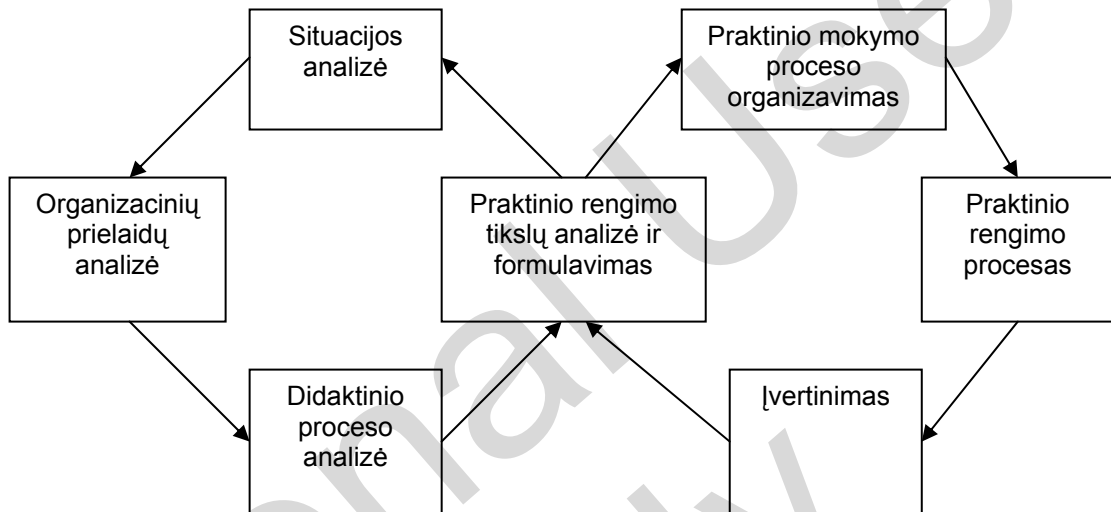

3 pav. Praktinio rengimo turinio kokybės diagnostikos etapai

Genetiniu aspektu praktinio rengimo turinio kokybės diagnostika turi labai didelę reikšmę. Šiuolaikinėmis nuolatinės visų gyvenimo sferų kaitos sąlygomis būtina diagnozuoti ne tik mokėjimų ir įgūdžių įsisavinimo lygį, bet ir kompleksiskai diagnozuoti studento asmenybės visapusiškų savybių ugdymą.

Praktinio rengimo turinio kokybės pedagoginės diagnostikos organizavimo bendroji schema sudaroma sisteminiu požiūriu ir turi klasikinius, visiems diagnostikos procesams būdingus elementus (Daukila, 1992).

Pedagoginės diagnostikos sistemos kūrimas turi prasidėti nuo profesinio rengimo diagnostikos strateginių tikslų ir uždavinių formulavimo. Taip pat reikia apibrėžti profesinio rengimo turinio kokybės diagnostikos mokomosios, norminės, metodinės ir technologinės dokumentacijos kompleksą. Būtina ugdymo ir profesinio rengimo standartų, kvalifikacinių charakteristikų, studijų programų analizė. Privalu apibrėžti, unifikuoti ir standartizuoti pagrindinius terminus ir sąvokas, bendruosius reikalavimus pedagoginei diagnostikai, taip pat praktinio rengimo turinio kokybės kriterijus (4 pav.).

4 pav. Praktinio rengimo turinio kokybės diagnostikos schema

Pedagoginei diagnostikai atlikti būtina elektroninė duomenų bazė bei tinkamas programinis-metodinis aprūpinimas.

Diagnostinių užduočių turinys ir struktūra turi:

- atitikti diagnostikos tikslus ir uždavinius (nustatyti studentų žinių, mokėjimų ir įgūdžių atitikimą studijų programos reikalavimus);
- nustatyti silpnai įsisavintas ir neįsisavintas žinias bei mokėjimų ir įgūdžių lygį;
- nustatyti studentų gebėjimą perkelti teorines žinias į praktinę veiklą).

Siekiant tikslų formuluojami diagnostikos atlikimo uždaviniai:

- aktualizuoti profesijai reikšmingas žinias, mokėjimus ir įgūdžius;
- nustatyti teorijos ir praktikos ryšio realizavimą;
- išnagrinėti visų praktinio rengimo rūšių perimamumo įgyvendinimo galimybes;
- nustatyti prognozinio ir kūrybiško mąstymo stiliaus formavimo ir ugdymo pasiekimus;
- nustatyti išmoktos medžiagos įtvirtinimo efektyvumą;
- įvertinti studentų savarankiško darbo gebėjimų ir įgūdžių ugdymo rezultatyvumą;
- patikrinti sąlygas studentų diferencijavimui pagal įsisavinimo lygį;
- nustatyti studentų pasirengimą naujos mokomosios medžiagos suvokimui ir įsisavinimui;
- užtikrinti profesijai reikšmingų žinių, mokėjimų, įgūdžių ir savybių lygio pedagoginę korekciją ir kt.

Diagnostika turi būti atliekama taip, kad dėstytojas galėtų gauti ne tik realius žinių, mokėjimų ir įgūdžių įsisavinimo bei jų pritaikymo įvairiose veiklos srityse lygio rodiklius, bet ir įgytų galimybę objektyviai įvertinti diagnostikos efektyvumą.

Kitas diagnostinių užduočių turiniui ir struktūrai keliamas reikalavimas – profesinių savybių formavimui keliamų tikslų atspindys užduočių turinyje. Diagnostinių užduočių turinyje privalu pateikti pagrindines teorines nuostatas, patikrinančias visuminį pagrindinių praktinių gebėjimų, veiklos rūšių, užtikrinančių efektyvią savarankišką veiklą, suvokimą.

Praktinio rengimo turinio kokybės diagnostika turi užtikrinti studentui variatyvų, kūrybinį turimų žinių panaudojimą, mokėjimų ir įgūdžių ugdymą. Diagnostika negali apimti visų realiose veiklos sąlygose pasitaikančių situacijų. Bet ji turi paskatinti studentą ieškoti kelių problemos, užduoties sprendimui, stebėti bet kurios situacijos vystymosi nuo pradžios iki loginės pabaigos dinamiką. Tai suteikia galimybę studentui įsisąmoninti realias teisingų (neteisingų) sprendimų pasekmes ir vėliau efektyviai ir aktyviai įtakoti šį procesą (Informacinis leidinys, 2000).

Genetiniu aspektu įvertinami ugdymo standartų veikimo laikas, jų pakeitimai ir papildymai bei darbo rinkos ir ūkio poreikių ir reikalavimų praktiniam specialistų rengimui kaita.

Pats praktinio rengimo turinys turi taip pat atitikti tam tikrus reikalavimus:

- būti diagnozuojamas;
- turėti diagnostinius rodiklius, kokybinius ir kiekybinius vertinimo parametrus;
- būti orientuotas į objektyvius (išvestinius) kontrolės metodus.

Išvados

Apibendrinus mokslinės, metodinės literatūros analizės duomenis, logines abstrakcijas, sukaupę praktinio rengimo organizavimo patirtį, socialinių partnerių (darbdavių) rekomendacijas bei studentų nuomones dėl praktinio rengimo kokybės, galima tvirtinti, kad:

- 1) visos diagnostikos procedūros turi siekti vieno tikslo – užtikrinti aukštųjų mokyklų absolventų praktinio rengimo kokybę;
- 2) praktinio parengimo turinio diagnostika skatina mokslinį požiūrį į visų praktinio rengimo rūšių ir formų organizavimą ir realizavimą.

Literatūra

1. Adamonienė R., 1996, *Asmenybės tapšmas aukštojoje mokykloje pedagoginės pagalbos įtakoje*. Kaunas: Technologija.
2. Adamonienė R., Daukilas S., Krikščiūnas B., Maknienė I., Palujanskienė A., 2001, *Profesinio ugdymo pagrindai*. Vilnius: Petro ofsetas.
3. *Aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo nuostatos*, 2006, Studijų kokybės vertinimo centras. Vilnius.
4. Bernhard B., 1998, Profesinis ugdymas ir kvalifikacija. *Profesinis rengimas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
5. Daukilas S., 1998, *Strateginių mokėjimų ugdymo pedagoginė technologija*. Kaunas: Akademija.
6. Daukilas S., 1998, *Profesinio ugdymo logika*. Kaunas: Akademija.
7. *Informacinis leidinys*, 2000, Studijų kokybės vertinimo centras. Vilnius.
8. Jovaiša L., 2007, *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
9. Laužackas R., 1997, *Profesinio ugdymo turinio reforma: didaktiniai bruožai*. Kaunas: Leidybos centras.
10. Šernas V., 1995, *Profesinė pedagogika*. Vilnius: Baltic ECO.

THE SUBJECT MATTER QUALITY OF PRACTICAL TRAINING OF HIGHER SCHOOL STUDENTS AND ITS DIAGNOSTICS

The article deals with the principles and aspects of diagnostics of the subject matter quality of practical training of higher school students, the parameters of the subject matter quality diagnostics of practical training are determined, the levels of diagnostics are distinguished.

The general scheme of the subject matter quality of practical training, having items typical of classic diagnostic process, which is formed systematically, is presented in the article. Performing diagnostics according to the scheme it is possible to get not only real indicators of mastering and application of knowledge, competence and skills in various spheres of activities, but to acquire the opportunity to assess the effectiveness of diagnostics.